

การสอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 5

วารกรณ์ เชื้ออินทร์, สรรชัย ธีรพงศ์ภักดี, เดือนเพ็ญ ห่อรัตนเรือง, ปิยะพร บุญแสงเจริญ
ภาควิชาวิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Integrated Medical Ethic Teaching for The 5th Medical Students

Waraporn Chau-In, Sunchai Theerapongpakdee, Duenpen Horatanaruang, Pyaporn Boonsangchareon
Department of Anesthesiology, Faculty of Medicine, KhonKaen University, KhonKaen.

หลักการและเหตุผล: การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบ เป็นคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีในนักศึกษาแพทย์ไทย โดยเริ่มจากการปลูกฝังความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานทั้งต่อตนเองและขยายไปถึงครอบครัวและสังคม

วัตถุประสงค์: เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณธรรมเรื่องการตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมรวมทั้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์

วิธีดำเนินการ: แบ่งนักศึกษาออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งมีการสอนบูรณาการคุณธรรมและจริยธรรมโดยกิจกรรมที่ใช้คือการสร้างความรักและการมีสติ ส่วนกลุ่มสองเป็นกลุ่มเปรียบเทียบสอนโดยวิธีปกติ ประเมินผลโดยการประเมินตนเอง การประเมินของวิสัญญีพยาบาลเรื่องการตรงต่อเวลา และภาพถ่ายวิดีโอทัศนคติการปฏิบัติต่อหุ่นจำลอง

ผลการศึกษา: กลุ่มศึกษานักศึกษาสนใจความแปลกใหม่ของวิธีการสอนและเห็นว่าเหมาะสมและมาตรงเวลาร้อยละ 97.2 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมาตรงเวลาร้อยละ 83.3 จากภาพวิดีโอทัศนคติของกลุ่มศึกษามีความประณีตนุ่มนวลในการปฏิบัติต่อหุ่นกลุ่มเปรียบเทียบค่อนข้างรุนแรงกับหุ่นจำลอง

สรุป: การสอนบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังที่คาดหวัง จึงสมควรนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

Background: Punctuality and responsibility are desirable virtues to inculcate in Thai medical students beginning from the fundamental level for both the students themselves and the families and the society at large.

Objective: To make the students realize the basic virtue of punctuality. They practise to possess the qualities of punctuality and responsibility. Both qualities must be fulfilled at the self-entities before they could be applied to the larger scale of family and society.

Method: The 5th year students in Anesthesiology rotation block of 3 weeks were divided into 2 groups, the first group was taught the integrated contents, virtues and professional ethics. The method of teaching is by way of active discussions on the content. This is to concentrate the student on student on what they are practicing to learn the technique of handling the model and the patient. The students were taught to meditate after discussion and before the actual practice and evaluation took place. The second group was taught the same technique without a discussion and meditation to serve as control group.

Result: The experiment group was impressed and interested in the integrated teaching approach. They judged the method as being relevant to the time and situation. Ninety seven point two percent of them were punctually coming to classes. The control group of students was 83.3 percent punctual. The Video record of the practical classes illustrated that the experimental group was gentle and careful in handling the models whereas the opposite is true with the control group.

Conclusion: It could be said is inferred that the integrated method of teaching is rather successful as expected. We, therefore, suggest the adoption of the method to further develop the learning teaching technique.

สรินกรินทร์เวชสาร 2549; 21(3): 240-5 • Srinagarind Med J 2006; 21(3): 240-5

บทนำ

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542¹ มาตรา 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไป เพื่อพัฒนา นักศึกษาไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ในการปฏิรูป การศึกษาแบบบูรณาการต้องพัฒนาทั้งสองด้านพร้อมกันคือ การพัฒนาการทางสังคมรวมถึงสิ่งแวดล้อม และพัฒนาการ ของชีวิต²

การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบ เป็นคุณธรรมที่ควร พัฒนาของนักศึกษาไทย (จากการอ้างอิงของศาสตราจารย์ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา)³ การสร้างคุณธรรมข้อนี้เป็นการ ปลุกฝังความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานทั้งต่อตนเองและสังคม สามารถทำให้เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต อย่างมีความสุขมิใช่การสร้างข้อบังคับทางวินัยทำให้ได้บัณฑิต ที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสอดคล้องกับนโยบายของ สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาที่จะผลิตบัณฑิตตาม อุดมคติของประเทศ⁴

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษาตระหนักถึงคุณธรรมเรื่องการตรงต่อ เวลา
2. เพื่อให้นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวยุคและสังคม
3. สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิด ประโยชน์
4. สามารถสอนเพื่อนและน้องให้เป็นแบบอย่างจนเกิด เป็นวัฒนธรรมขององค์กรในอนาคต

วิธีดำเนินการ

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ คือนักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 5 ภาควิชาวิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (6 กลุ่มในเวลา 6 เดือน)

กลุ่มศึกษา(มีสามกลุ่มย่อย) ใช้การแบ่งกลุ่มอภิปราย เรื่องความรักและการปฏิบัติต่อสิ่งอันเป็นที่รักทั้งต่อตนเอง บุพการี ผู้มีพระคุณและสิ่งอื่นๆ และมานำเสนอ ถ้ากลุ่มใด สามารถพูดถึงอุปสรรคช่วยสอนก็จะชี้แนะไปถึงหุ่นจำลองใส่ ท่อช่วยหายใจทันที ถ้าไม่มีก็ใช้การเชื่อมโยง หลังจากนั้นจึง

กลวิธีและกิจกรรม

กิจกรรม	ผู้ร่วมกิจกรรม	ระยะเวลา	ดัชนีชี้วัดกิจกรรม	การประเมินผลกิจกรรม
1. อภิปรายประเด็นของ ความรัก “ตนเอง” และ “คนที่เรารัก” 2. การฝึกสติแบบง่าย ๆ “ปัจจุบันสติ” 3. ถ่ายภาพวีดิทัศน์ เปรียบเทียบนักศึกษา 2 กลุ่ม:กลุ่มหนึ่งทำ กิจกรรม ส่วนกลุ่มสองไม่ได้ทำ กิจกรรม	นักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ 5 จำนวน 76 คน	บ่ายวันอังคารแรก ของ Block นศพ. ที่ผ่านวิสัญญี (3สัปดาห์/block) แบ่งเป็นกลุ่มศึกษา 3 กลุ่มย่อยและกลุ่ม ควบคุม 3 กลุ่มย่อย	1. ความประณีตที่กระทำ ต่อหุ่นจำลองและผู้ป่วย ขณะให้ยาระงับความรู้สึก ในห้องผ่าตัด 2. การเข้าห้องเรียนและ ห้องผ่าตัดตามเวลา 3. การปฏิบัติตนต่อผู้ป่วย	นักศึกษาประเมินตนเอง วิดีทัศน์เปรียบเทียบ นักศึกษา 3 กลุ่ม และประเมินโดยวิสัญญี พยาบาล

สอนการฝึกสติโดยวิธีการพุทฺธความรักและพลังร่วมกับความนึกคิดทั้งหมดมาที่ฝ่ามือของตนเอง ทำให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกอบอุ่นดังความรักของบิดามารดาต่อบุตรและหรือบุคคลอันเป็นที่รัก ส่วนกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มควบคุม(มีสามกลุ่มย่อย) ไม่มีการสอนดังกล่าวข้างต้น แต่ทั้งหกกลุ่มได้รับการสอนเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหลังจากมีการปรับลดบางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับเวลา และคำแนะนำในการใช้หุ่นเหมือนกันทั้งหกกลุ่มก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติจริง พร้อมบันทึกวีดิทัศน์การฝึกของนักศึกษา

นักศึกษาทั้งหมด 6 กลุ่มย่อยแบ่งการสอนออกเป็นสองวิธีดังกล่าวข้างต้นโดยวิธีสุ่ม

การวัดผล

1. นักศึกษาประเมินตนเองก่อนและหลังเรียน ในหัวข้อดังนี้

- การเรียนเรื่อง airway management
- หุ่นจำลองใส่ท่อช่วยหายใจ
- บุคลากรทางด้านวิสัญญีวิทยา
- การสอนแบบบูรณาการคุณธรรม
- ข้อเสนอนแนะอื่นๆ

2. วิสัญญีพยาบาลที่เกี่ยวข้องช่วยประเมินเรื่องการตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบโดยไม่ทราบว่านักศึกษาอยู่ในกลุ่มใด

3. ถ่ายวีดิทัศน์เปรียบเทียบสามกลุ่มโดยผู้ประเมินที่ไม่ทราบว่านักศึกษาอยู่ในกลุ่มใด

ผลการดำเนินงาน

การประเมินผลโครงการ นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 5 กลุ่มที่สอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรมมี 3 กลุ่มทั้งหมด 36 คน ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาแพทย์ที่มาตรงเวลา คิดเป็นร้อยละ 97.2 มาสายมี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8

ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่ไม่ได้สอนแบบบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม มีนักศึกษาแพทย์ 3 กลุ่มทั้งหมด 40 คน มี 5 คนที่ไม่ตรงเวลา คิดเป็นร้อยละ 12.5

1. ผลการประเมินตนเองของนักศึกษาแพทย์ในการสอนแบบบูรณาการคุณธรรมในกลุ่มศึกษาโดยสรุป ได้แก่ ได้ปรับมาใช้กับชีวิตประจำวันนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ดีขึ้น เปิดความคิด มีความรู้สึกต่อสิ่งต่างๆ มากขึ้น ดีมาก สนุก และเข้าใจดี สอดแทรกคุณธรรม สอนให้รู้จักคิดเอง เหมาะสม ไม่น่าเบื่อ เหมือนได้รับ vaccine ไปกระตุ้น immune รู้สึกว่าช่วยกระตุ้นให้อยากทำงานเป็นแพทย์ที่ดีมีประสิทธิผลมากขึ้น ได้เรียนรู้ในหลายๆ มุมมองของแต่ละคนและทำให้ตระหนักถึงบางสิ่งที่หลงลืมไป ได้ทราบถึงจุดที่บกพร่องคิดว่าเป็นการเรียน

การสอนที่เป็นประโยชน์ ชอบรูปแบบการสอนอย่างนี้มาก หัดถถการใน OR ตอนบ่ายเรียน lecture ทำให้ไม่เบื่อ ไม่ง่วง เป็นภาควิชาที่น่าเรียนมากที่สุดไม่เคยเครียด เรียนแล้วสบายใจ ทำให้อยากเรียนหนังสือ อาจารย์สอนสนุกมาก ส่วนในกลุ่มควบคุมได้ข้อสรุปดังนี้คือดีมาก เข้าใจดี ยกตัวอย่าง case ที่มีปัญหาและแนะนำแนวทางแก้ไข ดีค่ะ ชอบการเรียนแบบมี activity ทำให้สนุกกับการเรียนมากขึ้น ได้มีส่วนร่วมและใช้ความคิดมากขึ้น ทำให้ทำงานด้วยความกระวังมากขึ้น มีความสนุกสนานในการเรียนและได้ทักษะมากขึ้น

2. จากการประเมินของวิสัญญีพยาบาลในกลุ่มศึกษาโดยสรุป ได้แก่ มีความรับผิดชอบต่อผู้ป่วยดี ให้ความสนใจและเอาใจใส่ดีมีการดูแลแนะนำต่อผู้ป่วยได้ ช่วยเหลือกันในการทำงานดี มีการ pre-operative visit ก่อนทุก case ดี ทราบข้อมูลผู้ป่วยพอควรเอาใจใส่ case ดี ตรงต่อเวลาดี มาตรงเวลาทุกวัน แต่บางคนมาสาย(1 ใน 36 คน) มีความรับผิดชอบต่องานดี มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานดี มนุษย์สัมพันธ์ดี มีสัมมาคารวะดีต่ออาจารย์และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติตัวดีเคารพ เชื้อฟัง นอบน้อม สนใจที่จะเรียนรู้ดี ทำและรับผิดชอบดีที่สุดแล้ว ดี กลุ่มนี้น่ารักดี ส่วนในกลุ่มควบคุมมีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลาดี แต่บางกลุ่มมาช้า มาทันเวลาเริ่มให้ยาระับความรู้สึกแต่ค่อนข้างสายทุกวัน(5 ใน 40) คิดเป็นร้อยละ 12.5 ในกลุ่มนี้บางวันบางคนมาสายหลังอาจารย์

3. ผลสรุปจากภาพถ่ายวีดิทัศน์เพื่อดูการปฏิบัติต่อหุ่นของนักศึกษาโดยผู้ประเมินสามท่านที่ไม่ทราบว่านักศึกษาอยู่ในกลุ่มศึกษาหรือควบคุม ได้ข้อสรุปดังนี้ คือ

กลุ่มศึกษา ประเมินในสองลักษณะ คือ

1. ลักษณะของการปฏิบัติตัวของนักศึกษาต่อหุ่นจำลองของกลุ่มศึกษา

เรียบร้อยดี ส่วนใหญ่ตั้งใจ บางคนวิตกกังวลว่าจะทำถูกหรือเปล่า บางคนดูไม่ค่อยตั้งใจและบางคนก็เล่นมาก มีการช่วยเหลือกันดี ลักษณะการปฏิบัติเหมือนทำกับคนจริง ปฏิบัติด้วยความนุ่มนวลเป็นส่วนใหญ่มักปฏิบัติกับหุ่นแรงไม่นุ่มนวลค่อนข้างทำแรง และพยายามฝึกปฏิบัติกับหุ่น ให้ถูกต้องและหาข้อผิดพลาดของตนเอง บางคนวางมือบนหน้าหุ่นเต็มที่, บางคนวางมือบนหุ่นเหมือนเป็นที่พักมือ

2. ลักษณะการปฏิบัติตัวของนักศึกษาโดยทั่วไปขณะเรียนปฏิบัติของกลุ่มศึกษา

นักศึกษาส่วนใหญ่มีความสนุกในการฝึกปฏิบัติ ให้ความสนใจกับการฝึกปฏิบัติดีมาก มีความตั้งใจไม่เครียด แต่บางคนค่อนข้างเคร่งเครียดในการปฏิบัติ มีการช่วยเหลือกันดีในกลุ่มบรรยากาศน่าเรียน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันดี ระหว่างฝึกให้ความสนใจดีมาก

ผู้ประเมินทั้งสามโดยรวมเห็นความตั้งใจจริงในการปฏิบัติ ต่อหุ่นจำลอง นุ่มนวลไม่รุนแรง ทำเหมือนผู้ป่วยจริง

กลุ่มควบคุม

1. ลักษณะของการปฏิบัติตัวของนักศึกษาต่อหุ่นจำลองของกลุ่มควบคุม

ความตั้งใจในการปฏิบัติกับหุ่นเหมือนคนจริง แต่บางคน ปฏิบัติกับหุ่นเหมือนทำกับหุ่นจริงๆ ไม่ใช่คน ปฏิบัติกับหุ่นค่อนข้างแรงมาก ปฏิบัติด้วยความนุ่มนวลเป็นส่วนใหญ่ แต่บางคนปฏิบัติ ไม่นุ่มนวลยังมีเล่น หยอกล้อกันบ้าง เรียบร้อยดี

2. ลักษณะการปฏิบัติตัวของนักศึกษาโดยทั่วไปขณะเรียนปฏิบัติของกลุ่มควบคุม

ให้ความสนใจและความตั้งใจมากในการฝึกปฏิบัติ แต่บางคนดูไม่ค่อยกระตือรือร้น มีความสนุกสนานในการฝึกปฏิบัติ, เพลิดเพลินกับการเรียน ไม่เคร่งเครียด ช่วยเหลือกันในกลุ่มดี สอนกันดี

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนได้รับการดูแลดีขึ้นและไม่สูญหายเนื่องจากมีความรับผิดชอบ นักศึกษาเพิ่มความระมัดระวังในการใส่ท่อ ช่วยกันดูแลรักษาหุ่น

วิจารณ์

จากบทความการพัฒนาการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ กล่าวถึงอารมณ์ หรือสภาพจิตที่พึงประสงค์ คือ อารมณ์ ฝ้ายบวกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม(หมายถึงระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม) จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษา ที่จะพัฒนาคนให้มีชีวิตอยู่อย่างดีงาม โดยครอบคลุม 2 ด้านได้แก่ อารมณ์ฝ้ายบวกด้านพัฒนาการทางสังคม และพัฒนาการของชีวิต

สภาพจิตหรืออารมณ์เอื้อด้านสังคมต้องสร้างหรือพัฒนาขึ้นมาให้ได้เป็นคนสมบัติประจำใจ ทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีงามกับผู้อื่น อยู่ร่วมสังคมอย่างสร้างสรรค์ และเป็นสุขร่วมกันทั้งกับตนเองและผู้อื่นโดยใช้พรหมวิหาร 4 คือ

1. เมตตา ในสถานการณ์ปกติ (ความรัก ปราบปรามได้ มีไมตรี อยากให้คนอื่นเป็นสุข)
 2. กรุณา ในสถานการณ์ที่ผู้อื่นตกต่ำเดือดร้อน (มีใจพลอยห่วงใยไวต่อความทุกข์ของผู้อื่น อยากช่วยให้เขาพ้นทุกข์)
 3. มุทิตา ในสถานการณ์ที่ผู้อื่นก้าวขึ้นสู่ความสุข ความดีงาม ความสำเร็จ (มีใจพลอยยินดีกับความดี ความดีงาม ความสำเร็จของเขา อยากส่งเสริมสนับสนุน)
- อารมณ์บวกทั้ง 3 นี้ เป็นปัจจัยให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม เกื้อกูลในความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ไม่เบียดเบียนกัน เป็นเครื่องประสานสังคม โดยนำไปสู่การให้เผื่อแผ่แบ่งปัน (ทาน) การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยวาจา (ปิยวาจา) และ

การบำเพ็ญประโยชน์ (อัตถจริยา) สภาพจิตเหล่านี้ ก่อหนุนการพัฒนาชีวิตของตนเอง ไปพร้อมกัน ทำให้การผ่อนคลายสงบสุขภายใน ทั้งกายและจิตใจ ซึ่งไปรวมศูนย์ที่สมาธิ ซึ่งเป็นภาวะอยู่ตัวเข้าสู่ดุลยภาพของจิต

4. อุเบกขา ในสถานการณ์ที่ต้องรักษาธรรม คือ หลักการ ความจริง ความดีงามถูกต้อง (วางใจเป็นกลาง เรียบสงบนิ่ง ไม่หวั่นไหว ไม่เอนเอียง ให้ปัญญาทำหน้าที่ไปตามธรรม)

การแบ่งสติปัญญาของนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ตามสาขาวิชาเป็นที่ยอมรับกันโดยปริยาย โดยความเชื่อทั่วไปว่า นักศึกษาแพทย์ น่าจะเป็นนักศึกษาในกลุ่มที่หนึ่งคือ มีปัญญาเฉียบในศรัทธาสูงยิ่ง จากการบอกกล่าวหรือได้เห็นเพียงครั้งแรกก็เข้าใจแจ่มชัดทันที หรือกลุ่มสองต้องเข้าร่วมในเหตุการณ์ ฟังและปฏิบัติควบคู่ สองสามครั้ง ก็เข้าใจแจ่มแจ้ง

ดังนั้นการเรียนการสอนสอดแทรกคุณธรรมในคนกลุ่มนี้ จึงไม่ควรพูดบ่อยหรือซ้ำซากหรือนำกิจกรรมที่ขาดแนวคิดสร้างสรรค์ไปสอดแทรกเพราะขาดความท้าทาย ความน่าสนใจ ส่วนการสอนในกลุ่มปัญญาระดับกลางต้องยกตัวอย่าง ให้ทำกิจกรรม ทำแล้วทำอีก เพื่อให้เกิดความชำนาญและให้สามารถฝังคุณธรรมเข้าไปในจิต สอดรับกับสติปัญญาที่เขามีอยู่ นักศึกษาสามารถใช้คุณธรรมใน 3 ข้อแรกมาประกอบขณะฝึกปฏิบัติ จึงเป็นที่มาของกิจกรรมที่หนึ่ง

วิธีการในกลุ่มศึกษาโดยการอภิปรายกลุ่มเรื่องความรัก และการกระทำต่อสิ่งอื่นเป็นที่รักต่อตนเอง, บุพการีและหรือผู้มีพระคุณ, บุคคลอื่นๆ เป็นการเชื่อมโยงในนักศึกษาตระหนักถึงความรับผิดชอบที่สามารถสืบเนื่องมาจากความรัก เกิดความรู้สึกที่ดีต่อทั้งบุคคล(ซึ่งรวมถึงผู้ป่วย) และสิ่งแวดล้อม (วิชาที่กำลังศึกษา) รวมทั้งสิ่งของ(ซึ่งหมายถึงหุ่นจำลองในการใส่ท่อช่วยหายใจ)จนถึงวิชาเรียนซึ่งสอนเกี่ยวกับการดูแลทางเดินหายใจ เมื่อนักศึกษาเกิดความรักต่ออาจารย์หรือวิชาที่เรียนทำให้สนใจเรียนไม่ขาดเรียนโดยไม่มีสาเหตุอันควร และมาตรงเวลา มีความสุขในการเรียน ซึ่งตรงกับพระราชบัญญัติการศึกษา 2542 เรื่อง เก่ง ดี และมีความสุข ร่วมกับการใช้หลักการอิงอาศัยเชิงพุทธพุทธธรรมพลังอิงอาศัยซึ่งกันและกัน⁶ จากภาพถ่ายวีดิทัศน์โดยผู้ประเมินสามท่านจะเห็นบรรยากาศโดยรวมนักศึกษามีความสนุกสนาน มีบางคนดูเคร่งเครียดแต่ก็เกิดจากความตั้งใจในการฝึกกังวลกลัวใส่ไม่ได้ เหมือนคนจริงซึ่งพบได้ในกลุ่มศึกษามากกว่ากลุ่มควบคุม

สภาพจิตหรืออารมณ์เอื้อที่แสดงพัฒนาการจิตใจ⁵ เป็นชุดที่ 2 อารมณ์ฝ้ายบวกด้านพัฒนาการของชีวิต หรือพัฒนาภายในตนเอง แสดงถึงความก้าวหน้าของจิตใจ พัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา หรือเรียกว่าการปฏิบัติธรรม ซึ่งควรทำให้เกิดเป็นคนสมบัติประจำใจของตนเอง (เรียกว่า ธรรมสมาธิ)⁷

มี 5 อย่างคือ

1. ปราโมทย์ ความร่าเริง เบิกบานใจ
2. ปิติ ความอิ่มใจ ปลาบปลื้มดีใจ (ในเรื่องที่ดั่งงามเป็นธรรม)
3. บัณฑิติ ความสงบเย็น ผ่อนคลาย (ตรงข้ามกับความเครียด)
4. สุข ความคล่องสะดวกใจ ปราศจากสิ่งบีบคั้น ตัดขาดคับข้อง
5. สมานิภาวะจิตที่ตั้งมั่น อยู่ตัวสงบ อยู่กับสิ่งที่ดั่งงาม ไม่มีอะไรบงกช

อารมณ์บวกชุดนี้ จะแก้ไขและปิดกั้นโอกาสไม่ให้เกิดสภาพจิตเศร้าหมอง หรือฝ่ายลบ เช่น ความเศร้าเหงา หดหู่(depressive) ความเครียด(stress) ความกระวนกระวาย (anxiety) ความฟุ้งซ่าน (restlessness) ซึ่งเป็นปัญหาในปัจจุบันของนักศึกษา อารมณ์ฝ่ายลบที่ก่อปัญหาเหล่านี้ ก็คือ นีวรณ 5 (เป็นสิ่งที่ครอบงำปิดกั้นจิต กดถ่วงจิตให้ไม่ก้าวหน้า และขัดขวางการพัฒนาปัญญา) ซึ่งได้แก่

1. กามฉันทะ ความอยากได้นอนได้นี้ ติดใครไฝหาสิ่งเสพ
2. พยาบาท ความหงุดหงิด ขัดเคือง คับแค้น ชิงชังไม่พอใจ
3. ถีนมิทธะ ความหดหู่ เชื่องซึม เหงาหงอย ง่วงงุน ท้อแท้
4. อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่าน กังวลกลัดกลุ้มรำคาญใจ
5. วิจิกิจฉา ความลังเล เคลือบแคลง สงสัย ช้องใจ

เมื่อขจัด นีวรณ 5 ได้ จิตก็จะเป็นสมานิ และเมื่อพัฒนาทางจิตทำให้เกิดอารมณ์บวกที่เอื้อต่อปัญญา การบรรจบประสานงานด้านจิตกับปัญญา โดยปัญญาส่งผลต่อจิต ช่วยปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระ ทำให้เกิดสภาพจิตอุเบกขา จิตจะอยู่ตัวเกิดดุลยภาพ ซึ่งตรงกับกิจกรรมที่สองคือการให้นักศึกษาทำ “ปัจจุบันสติ”

จากการอ้างอิงของศาสตราจารย์วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา คุณธรรมที่ควรพัฒนาเป็นลำดับแรกของนักศึกษาไทย คือ การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบ ซึ่งการสอนโดยตรงหรือออกข้อบังคับย่อมทำได้ แต่จะได้ผลเฉพาะกาล เมื่อเวลาผ่านไปก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงมิได้สร้างเป็นพื้นฐานทางจิตใจให้กับนักศึกษา แต่การกระทำที่เกิดจากจิตใต้สำนึกที่ดีจากภายในโดยนักศึกษาระดับตนเองได้ จึงเป็นแนวคิดในการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับ “ความรักและความมีสติ” โดยมุ่งหวังว่าเมื่อการกระทำใดๆที่เกิดจากพื้นฐานความรักนักศึกษาก็จะเกิดความรู้สึกอยากเรียนรู้อยากศึกษา ทำให้มาตรงเวลาด้วยตนเองไม่ต้องบังคับ และความรักนั้นไม่ได้เจาะจงเฉพาะ

สิ่งมีชีวิตนักศึกษาสามารถทราบได้ด้วยตนเองจากการอภิปรายกลุ่มในกลุ่มศึกษาทั้งสามกลุ่ม ทำให้เกิดความระมัดระวัง และความประณีตหรือความนุ่มนวลในการใช้หุ่นจำลองในการใส่ท่อช่วยหายใจ เห็นคุณค่าของอุปกรณ์ซึ่งเปรียบเสมือนอาจารย์ผู้ให้ความรู้ความเข้าใจ และเกิดผลต่อเนื่องไปยังการดูแลผู้ป่วยด้วยความรักดังญาติพี่น้องเพิ่มความใส่ใจในการดูแล เป็นการเพิ่มความปลอดภัยในการรักษาอันเนื่องมาจากการมีสติ ผู้ป่วยส่วนใหญ่พึงพอใจในการตรวจเยี่ยมของนักศึกษาที่ตีผู้ป่วย

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อดีหลายประการได้แก่

1. นักศึกษาเกิดความรู้สึกแปลกใหม่ จึงสนใจเกิดการประสานงานระหว่างกลุ่มศึกษาดังภาพวิถีทัศน์ มีการช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่ม(เกิดศีล)
2. ผู้สอนได้ทราบแนวคิดของนักศึกษา สามารถนำมาปรับปรุง พัฒนาและแบ่งปันความคิดกับอาจารย์สาขาอื่นได้
3. นักศึกษาจะเกิดความคิดพิจารณาด้วยตนเอง (มีโยนิโสมนสิการ) ในการช่วยดูแลรักษาอุปกรณ์การเรียนทุกชนิด เนื่องจากเกิดความรัก รับผิดชอบและห่วงหาพันทุกสิ่งทุกอย่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาสามารถปรับแนวคิดได้ด้วยตนเอง แล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งการเป็นแพทย์ที่ดี(เกิดปัญญา)
4. นักศึกษาเห็นคุณค่าของการศึกษา ครูอาจารย์ผู้ร่วมงานหรือแม้แต่ผู้ป่วยก็เป็นบุคคลที่มีค่าควรแก่การเคารพ
5. การตรงต่อเวลาและความรับผิดชอบถือว่าเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับนักศึกษา แต่การสอนแบบตรงโดยการออกคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ทำให้นักศึกษาเกิดการต่อต้าน อาจยอมทำตามเพราะต้องอยู่ในกฎหรือมีผลต่อการผ่านไม่ผ่าน เมื่อจบการศึกษาก็อาจไม่ทำตาม แต่การสอนโดยวิธีนี้นักศึกษาเกิดความรู้สึกที่คิดถึงคุณค่าได้ด้วยตนเอง จะเป็นการสร้างวัฒนธรรมในตัวเองโดยไม่ต้องสอนมากเพียงแต่คอยแนะนำปรึกษา
6. จุดอ่อนในการนำระเบียบวินัยมาปฏิบัติ มี 4 ประการคือ
 - 6.1 ไม่สามารถจะออกระเบียบให้ครอบคลุมทุกกรณีได้
 - 6.2 ระเบียบก่อให้เกิดการปฏิบัติตามตัวอักษรและผู้ปฏิบัติอาจจะไม่มีความรู้สึกในความรับผิดชอบส่วนตัว
 - 6.3 การปฏิบัติตามระเบียบนำไปสู่วัฒนธรรมของการเชื่อฟังอย่างเดียว อาจจะเป็นอุปสรรคต่อนวัตกรรม และอาจจะใช้ช่องว่างของระเบียบเพื่อประโยชน์ส่วนตัวได้
 - 6.4 การปฏิบัติตามระเบียบอาจจะทำให้ครูไม่คิดไตร่ตรอง ไม่คำนึงถึงหลักจริยธรรม และมีพฤติกรรมยึดติดกับตัวอักษรของระเบียบ

7. นักศึกษามีความสุขในการเรียน การคิด ไม่เกิดความเบื่อหน่าย มีความตั้งใจเรียนตลอดสามชั่วโมง เป็นการสอนแบบอิงอาศัย(ธรรมสมาธิ)

ข้อเสียของการสอนบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม

1. การเลือกหัวข้อสอนค่อนข้างยากไม่สามารถคิดได้เอง ต้องมีผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถมากมาคอยชี้แนะ เช่น อาจารย์คุณแม่ชีโพเราะ ทิพยทัศน์

2. การกำหนดกิจกรรมการฝึกยิ่งยากกว่า ในการสร้างความสอดคล้องของกิจกรรมกับหัวข้อการเรียน

3. ต้องใช้เวลามาก สำหรับนักศึกษาแพทย์ชั้นคลินิก ไม่มีโอกาสที่จะใช้เวลานอก เนื่องจากนักศึกษาต้องรับผู้ป่วยและศึกษาด้วยตนเอง การสอนนอกเวลาจึงเป็นภาระอย่างมาก แต่เมื่อปรับมาสอนสอดแทรกในชั่วโมงเรียน โดยปรับลดการสอนเนื้อหาให้นักศึกษาอ่านเองร่วมกับใช้บทเรียนช่วยสอนทางไกลเช่น e-learning (ผลปรากฏว่านักศึกษากลับชอบวิธีการนี้)

ข้อเสนอแนะ

1. หัวข้อคุณธรรมที่ควรสอนมีมากมาย การจะสอนให้ครอบคลุมต้องอาศัยความร่วมมือของอาจารย์หลายฝ่าย (โดยเฉพาะอาจารย์แพทย์ทางคลินิก) ซึ่งแต่เดิมรู้สึกว่าเป็นภาระอย่างมากถ้าต้องทำแต่เพียงผู้เดียว ไม่สามารถสอนให้ครบทุกหัวข้อต้องจัดให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียน

2. ต้องการผู้รู้ที่มากด้วยประสบการณ์และมีคุณธรรมสูง

3. ต้องการใจของผู้สอน ความรักของครูต่อการสร้างศิษย์ที่ดีเพื่อสถาบันและชาติ ไม่ใช่เก่งอย่างเดียว ดังคำกล่าวของพระธรรมปิฎกที่ต้องการครูที่มีลีลาครบทั้งสี่คุณสมบัติ (ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ รั้งให้กล้า และปลุกให้สำนึก)⁹

โดยสรุปการสอนบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม มีประโยชน์อย่างสูงควรนำมาประยุกต์ใช้ แต่ต้องใช้เวลาและความร่วมมือร่วมใจจากหลายฝ่าย หรือแม้แต่ผู้บริหารที่ต้องเล็งเห็นความสำคัญเพราะใช้เวลาบางส่วนจากการสอนเนื้อหาหลักของหลักสูตรทางวิชาชีพ เนื่องจากเวลาประเมินภาระงานไม่ได้มีข้อกำหนดทำให้อาจารย์หลายท่านไม่เห็นความสำคัญ และที่สำคัญที่สุดคือต้องมีผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาในการกำหนดกิจกรรม

กิตติกรรมประกาศ

ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้รับความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์คุณแม่ชีโพเราะ ทิพยทัศน์ ที่กรุณาแนะนำการสร้างกิจกรรมและรองศาสตราจารย์สุภาพ ญ นคร ที่ให้กรอบแนวคิดรวมทั้งรองศาสตราจารย์กมลทิพย์ บราวน์ และรองศาสตราจารย์นฤมล สิ้นสุพรรณที่กรุณาช่วยกันระดมความคิด และศาสตราจารย์สมบูรณ์ สรุงบุญมี ที่ช่วยคัดเกลาบทคัดย่อภาษาอังกฤษการศึกษาจึงได้สัมฤทธิ์ผลดังกล่าว และโครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ปี 2547 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (โครงการเลขที่ C47004)

เอกสารอ้างอิง

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. พระธรรมปิฎก.มิใช่เพียงศึกษาตลอดชีวิตแต่ชีวิตคือการศึกษานี้: พระธรรมปิฎก,บก. การพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2546 : 7-18
3. ศาสตราจารย์ ดร.วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา.คุณธรรมนักอุดมศึกษา. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง การสอนแบบบูรณาการคุณธรรมจริยธรรม วันที่ 4 พฤศจิกายน 2546.
4. รองศาสตราจารย์ ดร. ชาญชัย อินทรประวัติ. บัณฑิตศึกษาให้เป็นบัณฑิต. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อให้ได้บัณฑิตอันพึงประสงค์ วันที่ 19 มีนาคม 2547.
5. พระธรรมปิฎก.ปัญญากับอามรณ์: ความสมดุลและสมบูรณ์ในการพัฒนาคน. ใน: พระธรรมปิฎก,บก. การพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2546 : 54-8.
6. แม่ชี ดร. โพเราะ ทิพยทัศน์. พุทธบัณฑิตในอุดมคติ. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรมโดยกระบวนการอิงอาศัยเชิงพุทธ วันที่ 29-30 มีนาคม 2547.
7. พระธรรมปิฎก.สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.),2546:1-48.
8. สุรศักดิ์ หลาบมาลา. จริยธรรมการสอน(The professional ethics of teaching). กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2543.
9. พระธรรมปิฎก. ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพฯ: อักษรการพิมพ์, 2545:64-5.

